

**Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей**

**Вся і давність, і обнова —
українська мова**

Рекомендаційний бібліографічний покажчик
для учнів 7-9 класів

Київ 2013

ББК 91 9:81

УДК

У В 86

Автор-укладач Н. О. Гажаман.
Редактор В. Я. Полисаєва.
Відповідальна за випуск А. І. Гордієнко.

Вся і давність, і обнова — українська мова : реком. бібліогр. покажч. для учнів 7-9 кл. / Нац. б-ка України для дітей ; авт.-уклад. Н. О. Гажаман. — К., 2013. — 32 с.

У покажчику представлено інформацію про книги, у яких розкривається значення винайдення слов'янської абетки, розповідається про історію української літературної мови, її особливості, багатство та красу, подано відомості про джерела, що допоможуть поглибити знання рідної української мови.

УДК 016

ББК 91.9.84

Юний друже!

Мова — унікальне явище, яке має багато функцій і її знання є необхідною умовою життя людини в суспільстві. Безмовних народів не буває. Кожен народ має свою мову, безцінний скарб, надбаний тисячоліттями. У ній відбито його характер, історію, звичаї, побут.

Український народ, творець рідної мови, дав світові своїх геніїв, світочів: державних діячів Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Івана Мазепу, письменників Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, Миколу Гоголя, Олесь Гончара, вчених і винахідників Григорія Сковороду, Ігоря Сікорського, Михайла Остроградського, Володимира Вернадського, Сергія Корольова, Бориса Патона, митців Дмитра Бортянського, Миколу Лисенка, Сергія Лифаря, Архипа Куїнджі, Марію Заньковецьку, Івана Козловського тощо. Передаючись з уст в уста, закріплюючись в текстах, вона невтомно долає віки, єднає покоління, формує національну свідомість і культуру нації. Українська мова має свою дуже непросту історію. Відколи на наших землях з'явилися предки українців, праукраїнці, то й мали вони ту живу мову, яка зміцнюючись у віках, набрала сучасних рис і називається українською. Були в її історії (XIX-XX ст.) трагічні сторінки гласних і негласних заборон. Але український народ зберіг свою мову. Сьогодні українській мові надано статус державної. Це записано в ст. 10 Конституції України, дотримуватися якої повинні всі громадяни держави. Ми — українці та представники інших національностей, які живуть на цій землі, — діти України. Ми користуємося її матеріальними благами, її плодами, черпаємо багатство з її духовної скарбниці, вона піклується про нас. І ти, любий друже, якої б національності не був, маєш знати українську мову, вивчати її, вільно володіти нею. Бо це твій обов'язок і честь, показник культури, це додасть тобі самоповаги і сили. А якщо ти українець, то маєш ще й плекати її, доглядати цей пишний сад, відмовлятися від словесних покручів та запозичень.

Що дає нам знання української літературної мови й вільне володіння нею? Гарантію реалізації всіх прав і свобод в межах України, можливість розквіту творчих здібностей в усіх сферах життя, доступ до джерел української духовності, відчуття єдності з українською державою, з її землею і народом, почуття впевненості, комфорту від того, що ти вдома. Заради цього варто й слід вивчати таку гарну мову, якою є сучасна українська літературна мова.

Цей бібліографічний покажчик допоможе поглибити знання з української літературної мови, швидше і легше засвоїти шкільну програму, усунути мовні огріхи, удосконалити мовні вміння. Складається він з п'яти розділів. Ураховуючи те, що 2013 року виповнюється 1150 років від часу запровадження слов'янської писемності, перший розділ покажчика називається «Духовний подвиг Кирила і Мефодія». В інформації про книжки та статті, представлені в розділі, розкривається просвітницька роль братів у історії слов'ян. Другий розділ посібника має назву «Як довго ждали ми своєї волі слова». У ньому йдеться про тернистий шлях української мови в історії, її значення як оберега для української нації і держави, викладено думки відомих постатей про історію української літературної мови, про роль і місце мови в національному відродженні України. У третьому розділі «Барви та музика української мови» представлено інформацію про літературу, в якій висвітлюється краса та багатство української мови, її словотворчі можливості, розкрито своєрідність та унікальність мовного етикету українців. Четвертий розділ «Буду я навчатись мови золотої» містить інформацію про книжки, ознайомлення з якими сприятиме поглибленню знань з української мови, допоможе вийти за межі шкільної програми. У п'ятому розділі «Web-бібліографія» подано інформацію про ресурси мережі Інтернет на цю тему. Посібник містить допоміжний «Алфавітний покажчик авторів і назв», а також три додатки: «Список словників української мови», «Список довідників та посібників української мови», «Слово — золото» (вислови про українську мову).

Ознайомлення з запропонованою літературою дозволить тобі, любий читачу, більше заприязнитися з українською мовою, її багатствами, проникнути в незмірні глибини рідного слова, а при бажанні взяти участь і перемогти у Міжнародному конкурсі знавців української мови імені Петра Яцика. І, як сказав відомий український мовознавець та перекладач І. Вихованець: «Нехай кожен з нас, українців, мовить віддано, щиро:

Я маю... Я повинен... Я мушу

Щодня вмивати словом рідним душу».

Походження слов'янської писемності

Письмо Кирила і Мефодія —
то священний дар, який треба
пронести у подальші віки,
аби не загубитися у просторах історії.

І. Гирич

За рішенням ЮНЕСКО 2013 рік оголошено Міжнародним роком святих рівноапостольних Кирила та Мефодія — двох братів, творців слов'янської абетки. Право називатися слов'янськими просвітителами та апостолами слов'янства святи Кирило та Мефодій заслужили тим, що створили норми першої літературної мови слов'ян — старослов'янської; зробили переклади богослужбових книг старослов'янською мовою; підготували цілу когорту учнів (близько 200 осіб), які стали ревними продовжувачами традицій своїх учителів. Завдяки невтомній просвітницькій праці святих Кирила та Мефодія, їхній ерудиції, умінню спілкуватися з людьми, слов'яни першими в Європі здобули можливість говорити з Богом рідною мовою, розуміти церковні проповіді, а в лоно християнської церкви приходили численні піддані. На сьогодні налічується більше 20-ти мов, якими розмовляють слов'яни. Крім дванадцяти національних літературних мов, є майже стільки ж так званих мікромов, що виконують обмежені функції на терені чужої в етнічному розумінні країни. До літературних мов належать такі: українська, російська, білоруська, болгарська, сербо-хорватська, македонська, словенська, польська, верхньолужицька, нижньолужицька, словацька і чеська.

З нагоди тисячоліття хрещення України – Руси над місцем поховання Кирила у каплиці св. Кирила і Мефодія в Римі поставлена мармурова плита з написом українською мовою: «Святим слов'янським апостолам Кирилові і Мефодієві вдячний український нарід. 988-1988».

Діяльність братів-просвітителів ніколи не забували в Європі. Широкого розголосу набуло святкування 1863 року тисячоліття слов'янської абетки. 1100-річчя з дня смерті Кирила було внесено 1969 року в календар ЮНЕСКО. Починаючи з 1989 року День слов'янської писемності та культури урочисто відзначається у Києві. А з 2004 року, згідно Указу Президента України, 24 травня в нашій державі щорічно

відзначається свято — День слов'янської писемності і культури. А 9 листопада — День української писемності та мови.

У розділі представлено інформацію про книги та статті з періодичних видань, у яких розповідається про життя та діяльність солунських братів (так називають Кирила і Мефодія за місцем їхнього народження у місті Солунь), розкривається значення їхнього духовного подвигу; вміщено статті про День слов'янської писемності та культури і День української писемності та мови.

Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. — 2-ге вид. — К. : КМ Академія, 2002. — 153 с. : ілюстр.

У X ст. нашої ери жив у Болгарії монах відомий під іменем Чорноризець Храбр. Він написав твір «Про письмена». У ньому монах подав цікаву періодизацію слов'янської писемності, яка ділиться на три етапи. Два з яких, за його твердженням, існували ще до запровадження кириличної абетки. Кирилиця є третім етапом у цьому процесі. Автор книжки, відомий вчений, підтримує цю думку, вказуючи на докази, що містяться як у писемних джерелах, так і у археологічних знахідках. А також розповідає про діяльність Кирила і Мефодія, з чийми іменами злито «устроєніє» слов'янської писемності та винайдення спеціальної абетки. Доводить існування та використання писемності на українських землях у докириличний період. Видання містить ряд світлин, на яких у послідовному порядку зображено «дорослішання» кирилиці.

Булгак О. Свято духовної єдності: День слов'янської писемності й культури / О. Булгак // Календар знаменних і пам'ятних дат, 2002. — К., 2002. — 2 кв. — С. 68-72.

Автор висвітлює значення створення слов'янської писемності, що поклало початок літературі слов'янських народів. Оглядово розповідає про діяльність Кирила та Мефодія, подвиг їхнього життя, діяльність плеяди їхніх учнів. Розповідає про заходи, які відбуваються під час свята слов'янської писемності, вшанування пам'яті солунських братів у Болгарії та Україні.

Воскобойников В. Кирилл и Мефодий / В. Воскобойников ; худож. А. Чаудов. — М. : Белый город, 2007. — 63 с. : ил. — (Исторический роман).

Коли більше тисячі років тому, в середині 870-х років у Велеграді, столиці Великої Моравії Кирило та Мефодій провели першу християнську службу слов'янською мовою, літописець зазначив, що це був незвичайний день. Бо глухі стали чути, а німі говорити. Усе життя творців слов'янської абетки, якою ми користуємось і сьогодні, є подвигом в ім'я їхнього твердого переконання, що будь-який народ достоїн говорити і писати рідною мовою. Це видання — історія життя братів-просвітників слов'ян.

Гирич І. Кирило і Мефодій / І. Гирич // Історія в школах України. — 2001. — № 3. — С. 42-45 ; 2002. — № 1. — С. 48-49.

У статті автор характеризує події, що передували виникненню власного правопису в слов'ян. Розповідає про слов'янських першовчителів Кирила і Мефодія, наголошує на таланті Кирила у веденні публічних диспутів, змальовує місіонерську діяльність братів серед болгарських племен, у Сирії та Хозарії, подорож у Моравію, в ході якої і народилася нова слов'янська писемність. Висвітлює подальшу долю братів, а також події, що відбувалися після їхньої смерті: занепад та розквіт слов'янської культури, історичні події на Балканах, у Русі-Україні, Московщині; утворення в Києві Кирило-Мефодіївського братства.

Граї Г. Апостольське покликання святих братів Кирила і Мефодія / Граї Г // Один Божий народ у краї на Київських горах: сторінки історії святої віри. — Т., 2008. — С. 13-20.

Висвітлюється релігійна діяльність рідних братів Кирила та Мефодія (у світському житті Костянтин та Михайло), що припадає на другу половину IX ст. Вони багато проповідували Боже слово, але у той час ця місія була ризикованою. Братам доручили проповідувати на територіях хозар (землі над Каспійським морем). Життєпис свідчить, що Кирило тоді сказав: «З радістю піду пішки та босим, піду без усього, чого не велів Господь ученикам своїм носити». Повертаючись через 3 роки, брати зупинились у Корсуні (Херсонес), — район теперішнього Севастополя. Автор висвітлює їхню діяльність у Криму, на території Великої Моравії (Чехія), розповідає про перекладацьку роботу духовної літератури слов'янською мовою, тверде переконання у тому, що тільки місцеве культурно-мовне середовище може адаптувати Боже слово.

24 травня — День слов'янської писемності // Завуч. — 2009. — № 14, трав. — С. 1.

Мова йде про значення просвітницької діяльності святих Кирила і Мефодія.

24 травня — День слов'янської писемності та культури // Журавлик. — 2012. — № 5, трав. — С. 14.

У статті розкривається значення створення уніфікованої слов'янської писемності в історії країн південно-східної Європи. Наголошується на самобутньому шляху розвитку Русі-України, благодатному взаємовпливі культури Болгарії та Русі-України, на вшануванні в цей день першопросвітників слов'ян Кирила і Мефодія.

До мови доторкнімось серцем // Журавлик. — 2009. — № 11, листоп. — С. 1.

Коротко розповідається про Нестора-літописця, значення його праці «Повість временних літ», про свято української писемності та мови.

Дьомін О. Християнські реалії Візантії середини IX століття та виникнення слов'янської писемності / О. Дьомін // Історія в шк. України. — 2007. — № 7. — С. 47-49.

Йдеться про життя та діяльність солунських братів, наголошується на усвідомленні ними практичного значення мовного спілкування, ваги писемності, письмового знаку як Божого виявлення. Автор робить важливий висновок про те, що нова писемність стала найзначнішою підвалиною становлення окремої слов'янської цивілізації, без якої неможливо уявити наступний розвиток Центральної та Східної Європи.

Мараховська Г. Кирило і Мефодій / Г. Мараховська // Віче. — 2013. — № 1. — С. 4.

Стаття інформативного змісту приурочена до Міжнародного року Святих Рівноапостольних Кирила і Мефодія. Автор коротко описує діяльність братів, наголошуючи на важливості саме моравської місії, коли для всеохоплюючої перекладацької роботи була створена слов'янська абетка за допомогою якої було зроблено переклад Святого Письма.

Стефанюк Р. Кирило і Мефодій / Р. Стефанюк // Як хрестилась Україна / Стефанюк Р. — Т., 2008. — С. 14-17.

У розділі наголошується на тому, що Кирило і Мефодій прагнули прокласти для слов'ян свою, відмінну від римської та візантійської,
8

окрему стежку в християнстві. Перебуваючи в Криму, вони знайшли Псалтир та Євангеліє, написані дивним письмом. Кирило згадував, що порівнював цю мову зі своєю, знаходив спільне і, завдяки Богу, незабаром оволодів нею. Тобто, це була прадавня писемність, близька до слов'янської. Цебто, Святе Письмо, написане цією мовою, було на території України до появи тут солунських братів. Однак, це не применшує заслуг Кирила і Мефодія «...перед слов'янським світом взагалі і перед нашим народом зокрема, тим більше, що згадувані книги не збереглись — і більше ніде... не згадуються».

Утевська П. Словеси трудних повістей / П. Утевська // Невмирущі знаки / Утевська П. — К., 1981. — С. 203-244.

Чи мали наші пращури до виникнення слов'янської абетки якісь інші писемні знаки? Складне питання. Втім, автор, відома українська письменниця, дає ствердну відповідь. Як свідчать артефакти — мали. Які ж були перші слов'янські письмена? Письменниця розповідає про риси і зарубки, зображені на різних предметах, знайдених на території України: корчагах, каменях, ідолах. А також про інші письмові знаки, що не були попередниками сучасного алфавіту. У розділі також йдеться про Моравське посольство Кирила і Мефодія, новгородські берестяні грамоти, графіті Софії Київської, Ізборники давньої Русі, про окрасу нашої стародавньої літератури — Пересопницьке Євангеліє, організацію шкіл в Україні у 16-17 століттях, спрощення абетки у пізніший період.

Хоменко Л. Свято української писемності та мови : (роздуми з приводу) / Л. Хоменко // Почат. шк. — 2011. — № 11. — С. 37-38.

Преподобний Нестор-літописець — реальний представник нашої давньої культури, перший вітчизняний історик і мислитель. Автор статті висвітлює значення цієї людини в історії української держави, розуміння ним мови як невід'ємного атрибуту нації. У статті розповідається також про встановлення свята української писемності та мови, наявність низки днів, присвячених ушануванню мов в європейських державах.

Як довго ждали ми своєї волі слова

[Наша літературна мова] за останні двісті літ свого життя ніколи не знала волі, й ... носила на собі найтяжчі ворожі цензурні кайдани, як ні одна мова в світі. Український народ уже природно зрісся зо своєю літературною мовою, і вже ніколи від неї не відступить.

І. Огієнко

Українська мова пройшла довгий шлях розвитку. Лінгвісти світу захоплюються мелодійністю нашої мови, що належить до першої трійки наймилозвучніших мов світу. 1928 року на конкурсі мов у Парижі вона була визнана, поряд з французькою й перською, як найкраща, наймилозвучніша й найбагатша мова світу. Шлях її не був вистелений трояндами, хоча вона є однією з старописемних мов індоєвропейської родини. Українська мова успадкувала давньоруську писемність і в ранній період розвивала традиції літературної мови Київської Русі, збагачуючись словами народної мови. Внаслідок цього утворилася староукраїнська книжна мова. 1979 року вийшла «Енеїда» І. П. Котляревського. Цим твором було започатковано нову українську літературну мову, яка виникла на основі загальнонародної. Але на українських землях, що у відповідні періоди належали Австро-Угорщині і особливо у Московській імперії переслідували писане й неписане українське слово, українську мову навіть забороняли. У 30-х роках ХХ ст. після ухвали «Про українізацію» почався бурхливий розвиток української мови, але усе це було недовго. У роки сталінізму та 80-х роках минулого століття українська мова знову була зневажена, витіснена з багатьох сфер життя людини. Нині державність української мови підтверджена 10-ю статтею Конституції України, прийнятою Верховною Радою 28 червня 1996 року. Це важлива підстава для забезпечення життєздатності нашої мови, її еволюції та спрямованості у майбутнє. Образно кажучи, наша мова — це наша релігія, наша держава, наша минувшина, наша надія, наше майбутнє.

Основу української мови склав діалект Середньої Наддніпрянщини, хоча в ній є чимало елементів з інших говірок. У світі існує близько 5,5 тис. мов. За числом носіїв українська мова посідає почесне місце в першій двадцятці мов світу. Українською мовою розмовляють не лише в Україні, а повсюди, де живуть на земній кулі українці.

У розділі представлено інформацію про літературу, в якій розповідається про українську літературну мову, її тернисту історію, багатство та особливості.

Конституція України : офіц. вид. — К. : Укр. Центр. Правн. Студія, 2006. — С. 8.

У ст. 10 Конституції України записано, що «Державною мовою в Україні є українська мова». Гарантується також вільний розвиток мов інших національностей, які живуть в Україні.

Про засади державної мовної політики : Закон України... 3 лип. 2012 № 5029-VI // Офіц. вісн. України. — 2012. — № 61. — С. 9-23 ; Уряд. кур'єр. — 2012. — 29 серп. — С. 9-11 ; Голос України. — 2012. — 10 серп. — С. 3-5.

Василяшко В. Основні заборони щодо української мови / В. Василяшко // Відроджуймось — не перероджуймось / В. Василяшко. — К., 2007. — С. 35-39.

У хронологічному порядку перераховано заборони використання української мови в царській Росії, Радянському Союзі, Польщі, в Румунії, в Австро-Угорській імперії.

Василяшко В. Україні — українську! / В. Василяшко ; передм. М. Жулинського. — К. : Просвіта, 2002. — 48 с.

Автор видання — відомий український поет, лауреат премії імені Лесі Українки. У книжці він змальовує феномен Т. Г. Шевченка в житті українців, його шанування у світі, звертає увагу на афористичні висловлювання Кобзаря про рідну мову, їх сьогоденню злободенність. А також викладає свої думки про вирішення мовних проблем в Україні в наш час та розповідає про талант чарівника слова, поета Д. Білоуса.

Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні : (зовніш. історія укр. мови). — К. : К.І.С., 2004. — 168 с.

Зміст книжки викладено у вигляді хронологічної таблиці, починаючи від IX по XXI ст. включно. У межах кожного століття подаються дати й факти з історії писемної української мови, функціонування її в церкві, офіційній сфері, освіті, видавничій справі; розписані цензурні заборони та адміністративні заходи щодо рідної мови; викладено питання, пов'язані з розвитком правопису, а також дати заснування установ, пов'язаних з мовою: навчальних закладів, друкарень, наукових товариств тощо.

Мова — це теж Батьківщина / упоряд. Н. Николин. — Л. : Свічадо, 2008. — 78 с. : фотогр.

Письменники І. Франко, П. Куліш, О. Пахльовська, О. Забужко, мовознавець О. Ткаченко, педагог В. Сухомлинський, політолог та філософ А. Окара, лінгвіст І. Фаріон, етнопсихолог та українознавець Л. Масенко та інші відомі постаті на сторінках видання викладають свої думки про значення української мови для нашої держави в сучасний період, її право повноцінно жити на наших споконвічних українських землях як знаку та засобу незалежної України, якісно іншого майбутнього.

Мотрич К. Молитва до мови / К. Мотрич // Розмовляйте і пишiть правильно: довідник / упоряд. О. Ващук. — Луцьк, 2007. — С. 9-11.

Вiдома українська письменниця образним художнім словом складає шану рiднiй українськiй мовi за те, що її краса i сила вберегли наш нацiональний Храм. I разом з тим вибачається перед мовою за тих «звироднiлих козацьких нащадкiв», якi її зрадили.

Мовчан П. Мова — явище космiчне / П. Мовчан // Мова — явище космiчне : есе, лiт.-критич. ст. / П. Мовчан. — К., 1994. — С. 135-167.

Вiдомий українськiй поет та громадськiй дiяч розповiдає в статтi про мову як феномен, завдяки якому людина стала людиною, говорить про те, як збiднюютьсi нацiональностi та держави, коли вiдбуваютьсi утиски рiдної мови. Наголошує на тому, що мова — це основа всього, вона є «вмiстилищем всього сутнiсного, вона безпараметрова, нiколи не вкладається в жодну з iснуючих формул. Вона i велика, i солодка, i глибока, i запашна. Її не означити, як i Бога».

Огієнко І. (Митрополит Іларіон) Історія української літературної мови / І. Огієнко (Митрополит Іларіон), упоряд. авт. передм. і комент. М. Тимошик. — К. : Наша культура і наука, 2004. — 434 с. : ілюстр., портр.

Автор книжки — вiдомий в усьому свiтi вчений, перекладач, релiгiйний дiяч. У виданнi вiн розповiдає про зародження українськiй мови в дохристиянськi часи, староукраїнську народну мову як джерело i основу лiтературної мови; українську лiтературну мову перiоду княжої доби, гальмування її розвою у часи монголо-

татарської навали, появу канцелярської мови в документах у середні віки. Описує вільні шляхи розвитку української мови у литовську добу XIV-XVI ст., «стосунки» української мови з іншими мовами: польською, німецькою, латинською, татарською. Змальовує вплив друкарства на розвиток мови та грамотність населення — появу граматик та перших словників. Розкриває причини створення однаковості української мови на великих територіях часу Руїни (1654-1798 рр.). Автор наголошує на значенні творчості письменників у розвитку української мови, називає цензурні заборони на українське слово російського царату, а також партійно-більшовицького режиму в 20-30-х рр. XX ст. та у радянську добу. Окремо виділені розділи про стан української літературної мови в західних областях України, літературних каменярів, які підтримували її розвиток. У останніх розділах видання перераховано головні ознаки української літературної мови, за хронологією охарактеризовано документи українського правопису та розвиток словникарства.

Радевич-Винницький Я. Мова і нація : тези про місце і роль мови в нац. відродж. України / Я. Радевич-Винницький, В. Іванишин. — Вид. 5-те, випр. і доповн. — Кам'янець-Поділ. : Абетка, 2003. — 121 с.

Українська мова має дуже непросту історію. Як образно зазначили автори книжки, над нашою мовною нивою незавжди «світило лагідне сонце і йшли благодатні дощі». У похмурі часи щодо нашої рідної мови відбувався справжній лінгвоцит (мововбивство) через освіту, демографічну політику, прямі заборони використання її в різних сферах життя тощо. Але мова вижила, живе і розвивається. Автори видання в хронологічному порядку перераховують усі ці заборони, розкривають функції мови, висвітлюють місце української мови серед інших мов світу, роль мови у суспільстві, походження назви нашої мови, мовні обов'язки громадян, належне ставлення до рідної мови та інших мов. Для чіткого сприйняття зміст книжки викладено в лаконічній формі тез.

Смолій В. Характерні культурні риси і мовні особливості українців / В. Смолій, О. Гуржій // Як і коли почала формуватися українська нація / В. Смолій, О. Гуржій. — К., 1991. — С. 67-73.

Оглядова стаття про зародження української мови, її функціонування в період феодалізму, урядові утиски щодо її використання після Переяславської угоди 1654 року.

Фаріон І. Правопис — корсет мови?: укр. правопис як культ.-політ. вибір / І. Фаріон ; мал. Р. Скиби. — Вид. 2-ге, випр. і доповн. — Л. : Свічадо, 2005. — 119 с. : ілюстр.

У доказовій формі розповідається про викривлення фонетичної природи української мови протягом двадцятого століття та половинчасті зміни її правильних виправлень, які відбулися у роки незалежності. Це проілюстровано тортурами літери **г**, яка була в українській графіці протягом 300 років, вилученням початкової літери **и** з українського правопису та його тяжкими наслідками, написанням слів із **пів** тощо. Книжку присвячено пам'яті мовознавців — творців академічного правопису 1929 року.

Барви та музика української мови

Маємо витворену протягом віків мову дивовижно багату, одну з найбагатших у світі, барвисту, запашну, розмаїту, здатну активножити і розвиватись, придатну для найскладнішої художньої і наукової творчості.

О. Гончар

Українська мова — одна з найрозвиненіших у світі. Незважаючи на утиски — від указу російського царя Петра I про заборону друкування в Україні будь-яких книг, крім церковних, тай то так, щоб у них не було «ніякого окремого наріччя», і до часів комуністичних, — українська мова не лише вижила, а й розвивалася, збагачувалася, удосконалювалася. Вона має величезний лексичний фон, багату синоніміку; справжньою її окрасою є надзвичайна милозвучність, багато пестливих та зменшувальних слів, що створює атмосферу доброзичливості, інтимності.

Загально визнаній пісенності українського народу значною мірою сприяють фонетичні особливості української мови, яка належить до східнослов'янської підгрупи слов'янської гілки індоєвропейської сім'ї мов. Дослідники вважають її однією з найстарших мов Європи. Вона належить до давньописемних мов, її писемність налічує понад тисячу років. Граматичні значення слів в українській мові виражаються в основному закінченнями (флексіями), отже, кожне слово є граматично самостійним, не потребує для вираження своїх значень службових слів.

За визначенням Міжнародного комітету у справах національних мов, українська мова займає пріоритетне місце в першій тридцятці серед усіх мов світу, яких нараховується понад п'ять тисяч. Як сказав відомий письменник, заслужений працівник культури України Г. Бідняк «це свідчить про те, що наша мова має зверхність серед мов світового суспільства не лише в плані її вживання, доступності в її вивченні, а і в її віковичності. Тому ми повинні гордитися нею, зберігати витоки її коріння, оберігати як найцінніше багатство нації».

У розділі представлено інформацію про книжки, в яких розкривається краса, особливості та можливості української мови, її значення в культурному та моральному плані, роль у самовизначенні людини — особистості і громадянина.

Бідняк Г. У Храмі Слова : поезії / Г. Бідняк. — Д. : Січ, 2010. — 143 с.

Кожний вірш збірки — про нашу рідну українську мову, її чародійну красу і неповторність, її міць і вічність. Автор говорить про силу хороших і правдивих слів, про їх загадковий, незбагненний вплив на людей, закликає любити, вчити і берегти рідну мову як найбільшу святість українського народу. Автор гордий з того, що мова панівної нації стала державною. І разом з тим, його душа болить за майбутнє України, майбутнє нашої рідної мови. Тому що, як стверджує автор, «мова — нації основа, наш козацький незнищений слід».

Білоус Д. Безцінний скарб : вірші про укр. мову / Д. Білоус. — К. : Укр. енцикл., 2004. — 326 с.

Відомий поет, академік, лицар українського слова у віршах збірки майстерно розкриває закони та особливості української мови. Книга складається з трьох частин. У поезіях першої частини «Абеткові істини» представлено вірші, що славлять рідну мову, її багатство, красу і велич, вірші, сповнені поваги до інших мов світу та гордості за національні інтелектуальні досягнення. Це вірш про єдину в світі енциклопедію кібернетики українською мовою, про український переклад з англійської мови медичного словника Дорланда, про нашу енциклопедію «Українська мова», про видатних мовознавців А. Кримського,

П. Житецького, В. Житника тощо. Є тут вірші про роль художніх перекладів у розвитку мови. У другій частині «Ключ до любові» вміщено мовні загадки, каламбури, жарти, поетичні визначення частин мови.

«Рідна мова — справжнє диво,
точно в ній вживай слова.

Особливо це важливо,
коли мова ділова» — закликає автор у третій частині «Їжакова канцелярія», де мова йде про стилістику, ділову мову, літературне слововживання.

Богдан С. Мовний етикет українців : традиції і сучасність / С. Богдан. — К. : Рід. мова, 1998. — 475 с.

Щодня ми послуговуємося мовним етикетом. «...можемо звертатися один до одного, вітатись, прощатись, комусь дякувати, давати пораду, прохати щось у когось, перед кимось доводиться вибачатись, когось комусь рекомендувати. А ще — ми співчуваємо, робимо компліменти, відмовляємо, запрошуємо і приймаємо гостей, самі гостюємо, присягаємось у відданості, освідчуємось у коханні...». І при цьому вживаємо усталені мовні вирази чи окремі слова, які ми перейняли від наших батьків, вихователів, учителів. Це і є наш мовний етикет — тобто правила мовної поведінки. Мовний етикет українців, як і мовний етикет будь-якого народу має свої особливості. Доступно, тонко, подекуди з гумором автор книжки розкриває своєрідність та унікальність структури мовного етикету українців, пропонує типові етикетні формули та їх застосування в різних ситуаціях.

Вихованець І. Розмовляймо українською : мовозн. етюди / І. Вихованець. — К. : Пульсари, 2012. — 156 с.

Якщо ти хочеш правильно і точно висловлювати свої думки та почуття, ця книжка для тебе. Автор, відомий мовознавець, учений-лінгвіст побудував її у формі ста десяти мовознавчих етюдів, у кожному з яких розповідається про типові помилки в сучасному усному та писемному мовленні. Моделюючи ситуації та наводячи приклади з творів художньої літератури, він показує як правильно вживати окремі слова, наголоси в словах, мовні вирази для найкращого висловлення думки. Автор закликає постійно піклуватися про здоров'я нашої мови, відчуваючи її мелодику і повнозвучність.

Которович Н. Музыка українського слова : пед. роздуми / Н. Которович ; вступ. сл. Я. П. Гояна ; передм. М. Я. Байко. — К. : Веселка, 2001. — 36 с.

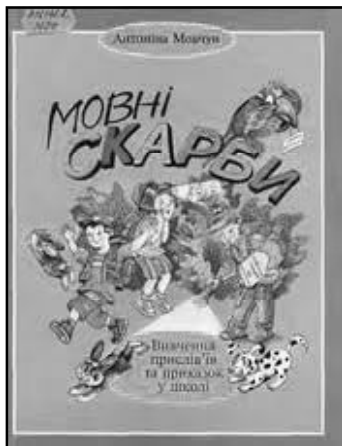
Автор книжки розкриває милозвучність та особливості ритмо-мелодики української мови, говорить про звуки, що творять її музичний тон. Знайомить з найважливішими нормами орфоєпії (від грецьк. orthos — правильний і enog — мова) української літературної мови, торкаючись лише її голосних звуків. Педагог розповідає як треба працювати над вимовою голосних звуків, розкриває роль цих звуків, роль наголосу в українському мовленні та ритмомелодії, не забуваючи при цьому про правильне дихання як складову частину культури мовлення.

Матвієнко А. Рідне слово : наук.-попул. вид. / А. Матвієнко. — К. : Просвіта, 1994. — 159 с.

Герої цієї книжки — слова, будівельні цеглини чудесного храму мови. У ній автор розкриває зв'язок історії української мови з історією українського народу. Розповідає про найцікавіші групи слів у українській мові, які містять в собі найбільше народного вимислу: назви трав і квітів, людські імена, календарні назви. Звертає увагу на багатство звуків рідної мови, використання у мові прислів'їв та приказок, образних висловів, фразеологічних зворотів, крилатих виразів, створення неологізмів та аббревіатур, з'яву слів-чужинців у українській мові. Завершує книжку розділ, у якому на різних прикладах стверджується думка про те, що лише «...безмежна в часі багатомовність — необхідна і єдина форма духовного існування людства... Кожен народ пізнає світ «своїми очима», виходячи зі свого розуміння, з досвіду, особливостей життя і відповідно до цього створює слова і фразеологію. Тому будь-яка мова неповторна, і в цьому її цінність».

Мовчун А. Мовні скарби : вивч. прислів'їв та приказок у шк. / А. Мовчун ; мал. худож. О. Колісник. — К. : Либідь, 2000. — 183 с. : ілюстр.

Прислів'я та приказки — найдав-ніші жанри усної народної творчості. Вони вживаються там, де треба використати «красне слівце». А їх цінність — у вмінні стисло і образно передати ментальність національного характеру. У книжці подаються тлумачення найбільш ужи-ваних приповідок. А наведені художні тексти розкривають суть крилатих висловів.

Олійник О. Їжакова канцелярія : держ. прогр. «Українознавство в системі освіти, науки, культури» / О. Олійник. — К. : Хрещатик, 1997. — 237 с.

Кожній людині в житті неодноразово доводиться писати різні ділові папери. Отож, «Щоб не вивітрилось ніколи, як писати, — на все зразки — акти, довідки, протоколи, і доручення, й записки — і пояснювальні, й доповідні, що в житті згодяться не раз, тож усі зразки відповідні» — пропонуються на сторінках цього видання. А ще тут подано визначення

ділових паперів, зразки привітань та побажань до різних свят, подій, цікаві сторінки, на яких пояснюється значення жіночих та чоловічих імен, квітковий гороскоп, різноманітні усталені вирази тощо.

Олійник О. Світ українського слова : навч. посіб. для всіх, хто любить і шанує укр. сл., цікавиться питаннями культури укр. мови / О. Олійник. — К. : Хрещатик, 1994. — 115 с.

Спілкуючись, ми говоримо. Але ясність і чіткість викладу думок залежить від культури мови, яка передбачає ряд норм. У книжці підібрані тексти із народних джерел та творів відомих українських письменників, які допоможуть засвоїти норми культури української мови (літературну вимову, техніку мовлення, наголос, інтонацію, дикцію, мовні структури діловодства, логіку мовлення) на теми: «Україна», «Мати», «хліб», «Київ», «Т. Г. Шевченко», «Український рушник», «квіти», «природа», «все про число», «ліс», «знання», «людина» тощо.

Рильський М. Життя духовного основа : ст. й висловлювання про мову / М. Рильський ; уклад. Н. Підпала, О. Макаренко. — К. : Просвіта, 2007. — 158 с. : фотоілюстр.

Класик української літератури, видатний поет, академік викладає свої думки про значення мови в житті людини, про красу та багатство саме української мови. Розповідає про проблеми та основні правила художнього перекладу. Дає свою оцінку словникам, як важливому джерелові культури мови; на прикладі балади Т. Г. Шевченка «У тієї Катерини» акцентує увагу на могутній творчій індивідуальності Кобзаря; закликає поважати і любити українське слово.

Буду я навчатись мови золотої

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно.
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам.
Хоч і живе своїм живим життям.

М. Рильський

На земній кулі живе більше трьох тисяч народів. І, відповідно, існує багато мов. Є серед них такі, якими спілкуються десятки мільйонів людей, а є й такі, носіями яких є небагато жителів планети. І кожна із цих мов потрібна, бо нею послуговуються люди. Кожна з них самобутня і є гарантією того, що народ, який нею розмовляє, не загубиться у майбутньому. Немає кращих чи гірших мов. Є мови гірш розвинуті, чи менш розвинуті, є краще чи гірше володіння мовою. Мова — живий організм, який постійно розвивається, змінюється в залежності від того, як змінюється життя суспільства.

Українська мова належить до найрозвиненіших мов світу. Нею послуговуються десятки мільйонів людей на усіх континентах землі. Вона є державною мовою України. Але і вона, як і будь-яка мова, потребує охорони й турботи. Піклуватися про мову повинна кожна людина і суспільство в цілому. Свідома турбота про мову називається кодифікацією мови. Це означає очищення мови від усього, що суперечить її природі і опанування всього, що мову збагачує. Засобами кодифікації є словники, довідники, підручники, лінгвістичні дослідження, художні та нехудожні твори, взірці грамотних промов відомих людей.

У будь-якій сфері життя ми повинні вміти спілкуватися, користуватися усім словесним багатством, що виробив український народ протягом століть. Щоб не стати розпорошеними серед інших народів, нам слід ненастанно шліфувати, поповнювати свої мовні знання. Розвиток мови особистості — складний процес. Високої мовної довершеності досягає та людина, яка багато працює над оволодінням мовою, прагне правильно говорити, виявити в усному та писемному мовленні свою індивідуальність.

Довідники та посібники, збірники завдань, а також повість представлені у цьому розділі, стануть добрими помічниками та порадиниками для всіх, хто прагне вивчати мовні скарби народу, поглибити та систематизувати свої знання з української мови.

Антисуржик : вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник. — Л. : Світ, 1994. — 149 с.

Часто наші земляки у розмовах вживають неправильні, скалічені слова чи цілі вислови — так званий суржик (мішанину). Він паразитує на нашій красивій мові, що формувалась протягом століть. Неправильна мова свідчить про невисоку освіченість людини. Це видання допоможе позбутися мовних покручів, навчитися говорити правильно.

У книжці відтворені мовленнєві ситуації з різних сфер людського буття (сім'ї, транспорту, торгівлі, медичного закладу, армії тощо) з поданням суржикових та перекладених правильною українською мовою слів та висловів. У коментарях доступно пояснюються основи, на яких ґрунтуються правила, що визначають ту чи іншу мовну норму.

Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. — 2-ге вид., розширене. — Х. : БАК, 2009. — 344 с.

Гортаючи сторінки книжки, можна зробити для себе немало відкриттів про українську мову, наприклад: про частку-рекордсменку «аж», словотворчі можливості букви «ч», про найвибагливішого з усіх префіксів «ви», про наголосові забобони та мовні підводні рифи. Автор не забув і про тортурі, яких зазнала українська мова в імперські та радянські часи, коли її підлаштовували під правила російської мови.

Цікавими є і сторінки про мовні лабораторії письменників-класиків І. Франка, Д. Гуменної, Ганни Барвінок, П. Загребельного. Допоможуть очистити українську мову від неправильних слів такі розділи: «Відроджений наголос. Словничок», «Список потерпілих від погрому», «Список мовних динозаврів», «Свої — не гірші від заморян» тощо.

Косенко Н. Як правильно говорити українською : практ. посіб. / Н. Косенко, Т. Вакуленко. — Х. : Книжк. клуб «Клуб сімейн. дозвілля», 2007. — 238 с.

Якщо відоме значення слова, то це незавжди є запорукою правильного мовлення при поєднанні слів у реченні. А неправильно поставлені наголоси у словах часом приводять до того, що ці слова звучать смішно і незрозуміло. А ще мова багатьох людей засмічена словосполученнями, що вживаються неправильно і є русизмами.

Цей посібник допоможе уникнути мовних помилок, навчитися правильно говорити і писати українською мовою. У ньому наводяться приклади, де правильно вжито слово чи його форма, даються застереження щодо неправильного перекладу прийменникових сполучень, є список складних слів з наголосами.

Олійник О. Знаки-чаклуни / О. Олійник. — К. : Хрещатик, 1994. — 88 с.

Часто-густо ми сумніваємось, які розділові знаки потрібно ставити у тому чи іншому реченні. Адже усім відомо, що їх роль дуже важлива для точного та правильного розуміння викладених думок. Це дуже гарно підтверджує відома притча про кому в реченні «Карати не можна, простити», що врятувала життя бунтареві. Саме ця книжка і допоможе розібратися з правилами української пунктуації. На її сторінках наводяться приклади з поетичних та прозових творів українських письменників з доданими поясненнями, за яких умов і які потрібно ставити розділові знаки у реченнях.

Плющ М. Українська мова : довідник / М. Плющ, Н. Грипас. — Вид. переробл. і допов. — К. : Освіта, 2002. — 255 с.

У книжці подаються загальні відомості, характерні особливості української мови за розділами: фонетика і орфоепія, графіка, лексикологія, фразеологія, словотвір, морфологія, орфографія, синтаксис, пунктуація, стилістика. Матеріал доповнюється схемами і таблицями, що значно допоможуть у запам'ятовуванні. Для практичних вправ подаються зразки різних видів мовного розбору. Засвоєння викладеного матеріалу допоможе у покращенні культури мовлення.

Славутич Яр. Українські розмови : для учнів і вчителів / Яр Славутич. — К. : Дніпро, 1998. — 78 с.

У посібнику подаються зразки щоденної мови, якою користуються в різних обставинах і тексти для читання на різні побутові теми та з історії України. Видання не містить ніяких граматичних пояснень чи правил, водночас майже в кожному слові проставлені наголоси для правильної вимови.

Українська мова : дит. енцикл. / авт.-упоряд. А. Матвієнко ; худож. Г. Філатов. — К. : Школа, 2004. — 383 с. : ілюстр. — (Я пізнаю світ).

Зі сторінок видання можна дізнатися багато цікавого про українську мову: її виникнення, роль звуків у рідній мові, граматику як керманича мови, словотворчі можливості української мови, з'яву слів-прибульців із інших мов. Розповідається про життя та діяльність

подвижників, які працювали на українській мовознавчій ниві. Це науковці зі світовим ім'ям О. Потебня, А. Кримський, Л. Булаховський, М. Калинович, Ю. Шевельов, А. Білецький, М. Лукаш, С. Караванський. Звертається увага на щербату долю української мови на своїй рідній землі, гоніння та утиски української мови у царські часи, часи радянщини, силу негативного впливу російськомовного середовища в теперішній час, причини цих явищ. Автори-упорядники звертають увагу на те, що рідна мова — це вияв духовного існування народу, безсмертя його духу, святощі, якими «... не нехтують, їх не міняють, не ображають, не зрікаються, ними дорожать». Бо українська мова — це «... запорука нашої гідності й незнищенності».

Збірник завдань з української мови для розвитку самостійно-творчої діяльності учнів 5-11 класів у системі самоконтролю і самооцінки : моніторинг якості освіти : (навч.-метод. посіб.) / авт.-уклад. Т. Харахоріна, В. Адаменко ; худож. Л. Колісниченко. — Донецьк : БАО, 2004. — 285 с. : ілюстр. — (Домашні завдання на «відмінно»).

Збірник складається із таких сходинок самостійно-творчої діяльності: фонетика, лексика, морфологія, синтаксис; редагування; переклад; фразеологізми; цікава граматики. У чотирьох із них для виконання пропонуються блоки завдань, тексти із творів письменників та статей із преси. На п'ятій сходинці «Цікава граматики» представлено чайнворди, мовні загадки — жарти, мовні задачі — жарти, вікторини, лінгвістичні ігри. Розгадавши їх, українська мова розкриє усі свої секрети. А ще у книжці є контрольна-оцінювальна сходинка. Якщо ж ти щось не виконаєш, то «Довідник-розв'язник» допоможе тобі упоратись із складним завданням.

Чак Є. Таємниці слова : наук.-худож. кн. / Є. Чак ; худож. О. Гайдай, Є. Ільницький. — К. : Веселка, 1991. — 221 с. : ілюстр.

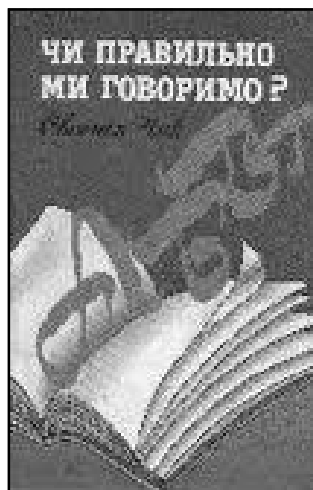
Герої книжки — учні, учителі, батьки, які люблять українську мову і знають багато її секретів. Читаючи їхні розмови та суперечки, можна довідатись як треба правильно вживати слова, як невелика зміна у звучанні слова змінює його значення, як потрапили в українську мову іншомовні слова і що вони означають.

Автор вчить, як потрібно висловлювати свої думки без зайвих слів, розповідає у яких текстах були вперше вжиті деякі сталі вирази, розповідає різні граматичні химери, фокуси займенника, непостійність дефіса тощо.

Чак Є. Чи правильно ми говоримо? : АБВГ / Є. Чак. — К. : Освіта, 1997. — 239 с.

На сторінках видання автор викладає свої роздуми про конкретні мовні явища. Обґрунтовує доцільність вживання того чи іншого слова в конкретній ситуації. Пояснює спільне та відмінне між такими словами, як адрес і адреса, довгий і тривалий, плямувати і таврувати тощо.

Статті розташовані в алфавітному порядку і проілюстровані цитатами з творів українських письменників та статей з періодичної преси.

Шевченко Л. Сучасна українська мова : довідник / Л. Шевченко, В. Різун, Ю. Лисенко. — 2-ге вид., випр. і допов. — К. : Либідь, 1996. — 319 с.

У довіднику подано основні поняття про українську мову, мовні явища та одиниці.

Статті викладено у алфавітному порядку з поданням відомостей про окремі розділи мовознавства: графіку, фонетику, синтаксис тощо.

Юшук І. Троє на Місяці : повість / І. Юшук. — К. : Грані-Т, 2010. — 235 с.

Щоб стати власником усіх земних багатств зочинна Гаррісова банда з допомогою пімезонної установки вирішила знищити землян. Підготовка до здійснення цього плану проводилася на Місяці, де ніхто і ніщо не стоїть на заваді цим намірам. Це злочинці так думали. Але троє товаришів Капітан, Граматик і Незнайко із села Келеберда, що під Каневом, та їхній шести-лапий пес Друг, якого вони самі змонтували прилітають на Місяць. І тут починаються карколомні, часом здається, безвихідні пригоди героїв повісті. Але якщо дбати про друга, і пам'ятати про силу рідного слова, ще і знати його так, щоб розшифровувати граматичні повідомлення, то з усілякого становища можна вийти переможцем.

WEB-бібліографія

1. Українська мова : [Електронний ресурс] : [загальна характеристика] // Вікіпедія : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D3%EA%F0%E0%BF%ED%F1%FC%EA%E0%EC%EE%E2%E0>. – Назва з екрану.
 2. Українська мова : офіційний сайт української мови : [Електронний ресурс] : [історія, правопис, особливості] // Українська мова : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://ukrainskamova.at.ua/>. – Назва з екрану.
 3. Українська мова : [Електронний ресурс] : [підручник] // Українська мова: сайт присвячений українській мові. – Режим доступу : <http://ukrajinskamova.org.ua/>. – Назва з екрану.
 4. Українська мова : [Електронний ресурс] : [уроки української мови] // Гипермаркет знаний : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://school.xvatit.com/index.php?title=%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%B%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0. – Назва з екрану.
 5. Українська мова: [Електронний ресурс] : [відео уроки української мови] // YouTube : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.youtube.com/watch?v=qQBfP0O0FAU&list=PLDB02E4323F8C7EBF>. – Назва з екрану.
 6. Ми любимо Україну! Солов'їна, барвіноква, українська рідна мова : [Електронний ресурс] : [вірші та вислови про українську мову] // Ukrainian European : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.u-e-p.eu/meet-ukraine/2012/june/mi-lubimo-ukranu-solovna-barvnikova.html>. – Назва з екрану.
 7. Українська мова : [Електронний ресурс] : [перелік веб-сайтів] // Національна бібліотека України для дітей : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5679>. – Назва з екрану.
- Українська мова : [Електронний ресурс] : [] // : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5679>. – Назва з екрану.

Алфавітний покажчик авторів і назв

Антисуржик	
Бідняк Г. У Храмі Слова	
Білоус Д. Безцінний скарб	
Богдан С. Мовний етикет українців	
Брайчевський М. Походження слов'янської писемності	
Булгак О. Свято духовної єдності	
Василяшко В. Основні заборони щодо української мови	
Василяшко В. Україні — українську!	
Вихованець І. Розмовляймо українською	
Воскобойников В. Кирилл и Мефодий	
Гирич І. Кирило і Мефодій	
Грай Г. Апостольське покликання святих братів Кирила і Мефодія	
24 травня — День слов'янської писемності	
24 травня — День слов'янської писемності та культури	
До мови доторкнімось серцем	
Дьомін О. Християнські реалії Візантії с. IX ст. та виникнення слов'янської писемності	
Збірник завдань з української мови для розвитку самостійно-творчої діяльності учнів 5-11 кл. у системі самоконтролю і самооцінки	
Караванський С. Секрети української мови	
Конституція України	
Косенко Н. Як правильно говорити українською	
Которович Н. Музика українського слова	
Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні	
Матвієнко А. Рідне слово	
Мараховська Г. Кирило і Мефодій	
Мова — це теж Батьківщина	
Мовчан П. Мова — явище космічне	
Мовчун А. Мовні скарби	
Мотрич К. Молитва до мови	
Огієнко І. (Митрополит Іларіон) Історія української літературної мови	
Олійник О. Знаки-чаклуни	
Олійник О. Їжакова канцелярія	
Олійник О. Світ українського слова	

Плющ М. Українська мова	
Про засади державної мовної політики	
Радевич-Винницький Я. Мова і нація	
Рильський М. Життя духовного основа	
Слаутич Яр. Українські розмови	
Смолій В. Характерні культурні риси і мовні особливості українців	
Стефанюк Р. Кирило і Мефодій	
Українська мова: дитяча енциклопедія	
Утевська П. Словеси трудних повістей	
Фаріон І. Правопис — корсет мови?	
Хоменко Л. Свято української писемності та мови	
Чак Є. Таємниці слова	
Чак Є. Чи правильно ми говоримо?	
Шевченко Л. Сучасна українська мова	
Ющук І. Троє на Місяці	

Список словників української мови

Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля,
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтеся доглядать свій сад.

М. Рильський

Бибик С. Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. — К. : Довіра, 1998. — 431 с. — (Словники України).

Великий шкільний словник української мови : синонімів, антонімів, омонімів, паронімів, фразеологізмів, орфограф., мовознав. термінів, літературознав. термінів, грамат. комент. / уклад. Т. К. Співак. — Х. : Весна : ФОП Співак В. Л., 2012. — 623 с. — (Словникова скарбничка).

Головащук С. Орфографічний словник : 5-11 кл. / С. І. Головащук. — 9-те вид. — К. : Освіта, 1996. — 208 с.

Дорошенко Т. Словник українського правопису : склад, випадки орфографії : разом, окремо чи через дефіс? Велика чи мала літера? Одна чи дві приголосні? Апостроф чи м'який знак? Словничок антисуржику. — Х. : Торсінг плюс, 2010. — 638 с. — (Словник).

Єрмоленко С. Українська мова : корот. тлумач. слов. лінгвіст. термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор. — К. : Либідь, 2001. — 222 с.

Жайворонок В. Велика чи мала буква : слов.-довід. : близько 10000 номінацій / В. В. Жайворонок. — К. : Наук. думка, 2004. — 202 с.

Жур Ж. Українська мова : орфограф. слов. школяра / Ж. О. Жур. — Т. : Навч. кн.-Богдан, 2009. — 421 с.

Забіяка В. Фразеологічний словник школяра / В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. — К. : Освіта, 2007. — 112 с.

Зрозумій мене : тлумач. слов. укр. мови : близько 7,5 тис. сл. / мал. О. Міхнушева. — К. : Довіра, 2003. — 295 с. : ілюстр.

Карпенко В. Словник діалектизмів, запозичень та застарілих слів в українській мові / В. Карпенко, О. Карпенко, Т. Капустіна. — К. : Видавець Марченко В. М., 2008. — 71 с.

Кожуховська Л. Шкільний фразеологічний словник української мови / Кожуховська Л. П. — К. : Торба, 2001. — 77 с.

Короткий тлумачний словник української мови : близько 7000 сл. / за ред. Д. Г. Гринчишина. — К. : Просвіта, 2004. — 606 с.

Мовчун Л. Правопис і будова слів : слов. для загальноосвіт. серед. шк., гімназій, ліцеїв і коледжів : понад 10600 сл. — К. : А.С.К., 2006. — 242 с.

Навчальний правописний словник української мови : близько 40000 сл. / уклад. Верховень В. М. [та ін.]. — Х. : Око, 1997. — 415 с.

Нелюба А. Словник школяра : укр. мова / А. Нелюба. — Х. : Историко-філолог. т-во, 1999. — 119 с.

Орфографічний словник української мови для школярів : близько 40000 сл. / уклад. Н. Ф. Непийвода, Т. В. Скотнікова, В. В. Алексєнко. — К. : ЛОГОС, 1999. — 704 с.

Орфографічний словник : близько 15000 сл. : для учнів серед. шк. / уклад. Л. А. Лисиченко, М. Ф. Гетьманець. — 3-є вид., стереотип. — Х. : Каравела, 1999. — 224 с.

Орфографічний словник української мови та граматика в таблицях : 50000 сл. — К. : АКОНІТ, 1998. — 634 с. — (Словники для школярів).

Приходченко К. Універсальний словник-довідник : 30000 сл. і виразів сучас. укр. мови / К. І. Приходченко. — Донецьк : БАО, 2008. — 319 с.

Словник української мови та граматика в таблицях : 50000 сл. — К. : Аконіт, 1997. — 634 с.

Словники України [Електронний ресурс] : словозміна. Транскрипція. Фразеологія. Синонімія. Антонімія / В. Широков [та ін.]. — [Б.м.] : Довіра, 2005. — 1 кд. — (Словники України).

Сучасний орфографічний словник : 50000 сл. : для школярів, абітурієнтів, студентів, викл. — Х. : Промінь, 2003. — 672 с.

Тлумачний словник-мінімум української мови : близько 9 тис. сл. / уклали Л. О. Ващенко, О. М. Єфімов. — Вид. 2-ге, випр. і доп. — К. : Довіра, 2004. — 607 с. — (Словники України).

Український орфографічний словник : для студентів та школярів : близько 70000 сл. / уклали В. В. Чумак [та ін.]. — К. : Довіра, 2006. — 559 с. — (Словники України).

Шкільний орфографічний словник української мови : понад 16000 сл. / уклад. Л. Олійник. — Т. : Підруч. і посіб., 2011. — 350 с.

Шкільний словник наголосів української мови : понад 16000 сл. / укладання О. А. Давидової. — Т. : Підруч. і посіб., 2007. — 350 с. — (Моя кишенькова книжечка).

Шкільний словник фразеологізмів української мови : понад 5000 фразеологізмів та крилатих висловів / уклад. О. Давидова. — Т. : Підруч. і посіб., 2010. — 445 с.

Шевчук С. Разом, окремо, через дефіс : слов.-довід. / С. Шевчук. — К. : А.С.К., 2003. — 416 с.

Юрченко О. Словник стійких народних порівнянь / О. Юрченко, А. Івченко. — Х. : Основа, 1993. — 175 с.

Додаток № 2

Список довідників та посібників української мови

Бондарчук К. Українська мова : довідник / К. Бондарчук. — Т. : Підруч. і посіб., 2010. — 208 с. — (Довідник).

Волощак М. Неправильно-правильно : довід. з укр. слововживання : за матеріалами засобів масової інформації. — 2-ге допов. вид. — К. : Просвіта, 2004. — 158 с.

Житар І. Українська мова : синтаксис і пунктуація : навч. посіб. / І. Житар, Т. Матвійчук. — Т. : Підруч. і посіб., 2008. — 238 с.

Зубков М. Сучасний український правопис : комплекс. довід. / М. Зубков. — Вид. 7-ме, випр. та доп. — Х. : Торсінг, 2003. — 207 с. — (Бібліотечка школяра «Ранець»).

Загнітко А. Український практичний синтаксис : навч. посіб. для самот. роботи / А. П. Загнітко, М. О. Вінтонів, І. Р. Домрачева. — Донецьк : БАО, 2004. — 143 с.

Караман С. Українська мова : як писати переказ : (навч.-метод. посіб.) / С. О. Караман, Л. І. Мацько, О. В. Караман. — К. : Магістр-S, 1998. — 223 с.

Козачук Г. О. Підвищення грамотності учнів : навч. посіб. для учнів. — К. : Освіта, 1994. — 160 с.

Мацько Л. Українська мова : сучас. довід. : орфографія, стилістика, граматики, пунктуація / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. — Х. : Книжк. Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. — 654 с.

Мельничайко В. Види мовного розбору. Українська мова : довідник / В. Я. Мельничайко. — Т. : Богдан, 1997. — 120 с.

Мілянєвський Е. Шкільний довідник з української мови : 5-11 кл. / Е. Мілянєвський. — Вид. 2-ге, випр. і доп. — Т. : Підруч. і посіб., 1999. — 208 с.

Мовчун А. Мовні скарби : вивчення фразеологізмів у шк. : навч. посіб. : 4-7 кл. / А. Мовчун ; мал. худож. О. Колісник, О. Харченко. — К. : Либідь, 2000. — 190 с. : ілюстр.

Наголошення слів : довід. учня / упоряд. Г. А. Домарецька. — Т. : Богдан, 1998. — 72 с.

Росінська О. Граматика української мови : для учнів, абітурієнтів і студентів / О. Росінська. — Донецьк : БАО, 2004. — 286 с.

Росінська О. Українська мова : довід. школяра і студ. / О. А. Росінська. — Донецьк : БАО, 2005. — 391 с.

Стоян Л. Українська мова : посіб. з орфографії та пунктуації / Л. М. Стоян ; обкл. худож. Р. К. Пахолоюка. — 2-ге вид., доп. — К. : Наук. думка, 2000. — 101 с. — (Бібліотека школяра).

Телєжкіна О. Українська мова : повний курс / О. О. Телєжкіна. — Х. : Ранок, 2010. — 400 с. — (Навчально-практичний довідник).

Українська мова : [посібник] / Л. І. Мацько, Л. О. Кадомцева, П. П. Ко-ноненко [та ін.]. — 1-е вид. — К. : Вирій : Укр. обрій, 1995. — 272 с.

Українська мова : учбове вид. / уклад. Росінська О. А. ; худож. обкл. С. І. Бабич. — Донецьк : БАО, 1998. — 391 с. — (Серія «Довідник школяра»).

Українська мова // Новий довідник. Українська мова. Українська література : аналітично, раціон. абітурієнтам, школярам / уклад. М. Радішевська. — К., 2004. — С. 33-444.

Українська практична морфологія : навч. посіб. для самост. роботи / А. П. Загнітко [та ін.]. — Донецьк : БАО, 2006. — 175 с.

Фесенко С. Вивчаємо українську мову : універс. посіб. / Фесенко С. Г. ; обкл. А. М. Далбуз. — Донецьк : БАО, 2009. — 287 с. : ілюстр.

Чукіна В. Український правопис : в таб. і схемах : (навч. посіб.) / В. Чукіна, О. Почтаренко, Г. Почтаренко. — К. : ВП Логос-М, 2009. — 176 с. — (Бібліотека школяра).

Ющук І. Практикум з правопису української мови / І. П. Ющук. — 6-те вид., зі змінами. — К. : Освіта, 2006. — 254 с.

Додаток № 3

Слово-золото

(вислови про українську мову)

В українській державності пануючим словом може бути лише українське.

Г. Бідняк

Віками народ витворював цю мову, витворив її, одну з найбагатших мов слов'янства, триста тисяч пісень склала Україна цією мовою, в тім числі явивши пісенні шедеври незрівняної краси, дала світові Україна геніальних поетів, зажило українське слово шани й визнання серед народів близьких і далеких.

О. Гончар

...говоримо про співучу мову українську — про мову, як пісню і в цьому велика правда.

М. Бойко

Запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахощів — скількома епітетами супроводяться визнання української мови! І зрештою, всі ці епітети слухні.

О. Гончар

Ми пишаємося нашою прекрасною мовою, ми любимо її — і ми повинні дбати про неї, бо вона — знаряддя людської мислі, бо вона — крила нашої пісні.

М. Рильський

Мову чудову, глибинне і пружне слово, немов гостру зброю, дав нам народ. Дав цю мову і наказав свято оберігати її чистоту, збагачувати і відшліфувати до блиску, до гостроти різучої.

П. Тичина

Наша українська мова, при всім багатстві її на діалекти, — причому саме діалектом писали, і інакше писати не могли, і цим надавали своїм творам особливої краси такі великі митці, як Василь Стефаник і Марко Черемшина, — наша українська мова в сумі своїй єдина.

М. Рильський

Станемо на варті мови — найбільшої з усіх існуючих духовних цінностей: адже ми живі словом.

П. Мовчан

* * *

Багато є мов. А наша одна — чарівна українська.
Така зореносна, як пісня крилата.

Г. Бідняк

Все в тобі з'єдналося, злилося —
як і помістилося в одній, —
шепіт зачарований колосся,
поклик із катами на двобій.

.....
І тобі рости й не в'януть зроду,
квітувать в поемах і віршах.
Бо в тобі — великого народу
ніжна і замріяна душа.

В. Симоненко

...Є у нас мова, і що українська вона
Без якої наш край-територія,
а не Україна.

В. Баранов

Мово моя українська —
Батьківська, материнська,
Рідна мені до болю.
Дужий я із тобою!

В. Бичко

Мова наша, мова —
Літ минулих повість,
Вічно юна мудрість,
Сива наша совість.

Ю. Рибчинський

О місячне сяйво і спів солов'я,
Півонії, мальви, жоржини!
Моря діамантів — це мова моя,
Це мова моєї України.

В. Сосюра

О мово українська!.. Хто любить її,
Той любить мою Україну.

В. Сосюра

Українська мова — то великий дар.
Мовою твоєю
Створений «Кобзар».

О. Лупій

... Українське слово. Ти частка тих,
що вже давно померли, їх кров
живуща, їх жага нетлінна,
безсмертне і величне як Говерла,
багате і дзвінке, як Україна.
Закоханим — ти лагідна як мати,
а недругам — як постріл із гармати.

Д. Луценко

Що є для тебе рідна мова —
взьми собі на карб:
Життя духовного основа,
безцінніший, вічний скарб.

Г. Білоус

Як гул століть, як шум віків,
як бурі подих — рідна мова,
Весняних пахощів листків,

Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа.

М. Рильський

Яке поєднання щасливе
у нашій мові — звуків, слів:
мов солов'їні переливи
чи перепілки ніжний спів.

Д. Білоус

Зміст

1. Юний друже!	
2. Походження слов'янської писемності	
3. Як довго ждали ми своєї волі слова	
4. Барви та музика української мови	
5. Буду я навчатись мови золотої	
6. Web-бібліографія	
Алфавітний покажчик авторів і назв	
Додаток № 1. Список словників української мови	
Додаток № 2. Список довідників та посібників української мови	
Додаток № 3. Слово — золото (вислови про українську мову).	

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК
для учнів 7-9 класів
Вся і давність, і обнова — українська мова

Укладач
ГАЗАМАН Наталія Олександрівна

Літературний редактор: Полісасва В. Я.

Комп'ютерна верстка: Кійко Н. М.

Підписано до друку 31. 10. 2013 р.
Зам. № 24. Тираж 75 прим.

Видавець та виготовлювач:
НБУ для дітей
Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: lib@chl.kiev.ua